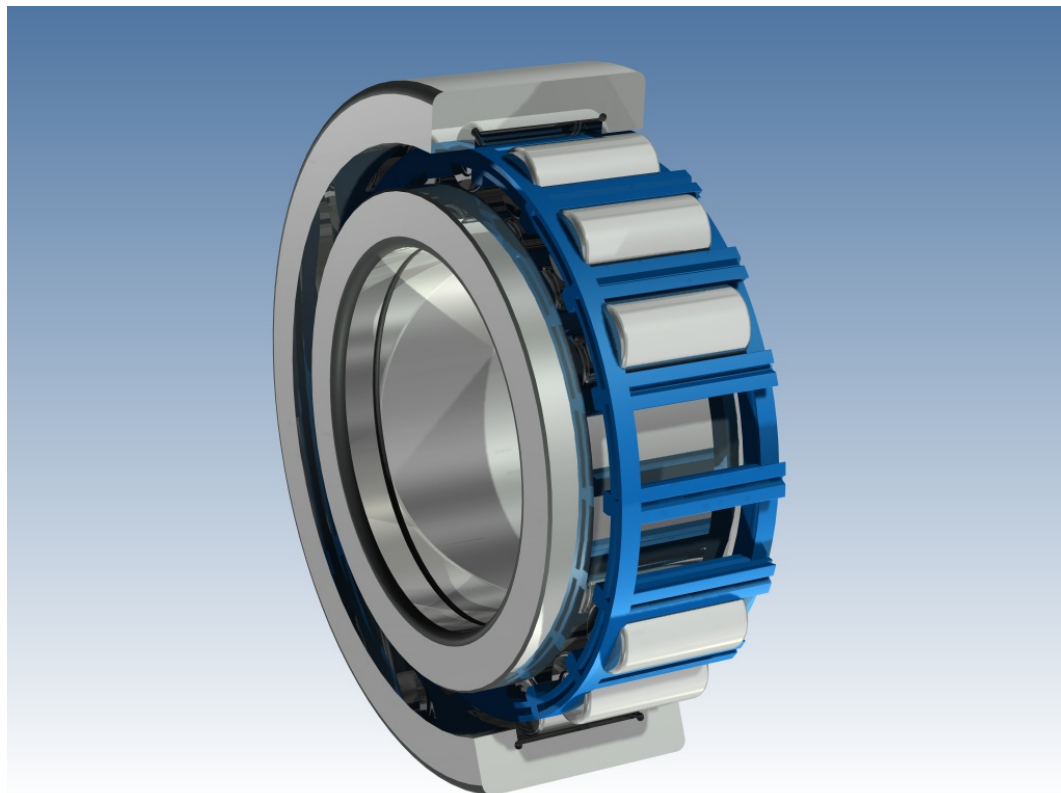

NÁPRAVOVÁ LOŽISKA ZKL S KLECÍ Z POLYAMIDU

Vladimír ZIKMUND

Ing. Vladimír ZIKMUND, ředitel, ZKL – Výzkum a vývoj, a.s.
Jedovnická 8, 628 00 Brno

Abstrakt

Příspěvek pojednává o nových železničních ložiskách ZKL pro uložení náprav především nákladních vozů. Do současnosti u nás převažuje používání nápravových ložisek s mosaznou klecí. Vzhledem k celosvětovému rozšíření nových ložisek s klecí z polyamidu v uložení náprav kolejových vozidel byl uskutečněn vývoj ložisek včetně zkoušek. Předmětem článku jsou výsledky zkoušek a technické parametry ložisek.

Klíčová slova: Nápravové ložisko, klec, polyamid, zkoušky

Úvod

Na úvod několik dat z historie: Vývoj valivých ložisek pro uložení náprav železničních vozů v bývalém Československu byl zahájen začátkem 50. let minulého století ve Výzkumném ústavu pro valivá ložiska VUVL v Brně, který se stal později součástí koncernu ZVL se sídlem v Považské Bystrici. První sériová nápravová ložiska pro potřeby ČSD byla v ZVL vyrobena v roce 1959 v závodě v Kysuckém Novém Městě. Po rozdělení Československa a privatizaci státních společností byl vytvořen koncern ZKL se sídlem v Brně, v jehož rámci zahájila činnost k 1.5.1999 společnost ZKL-Výzkum a vývoj, a. s. Do této společnosti bylo jako majetková spoluúčasť ze strany VUVL Brno vloženo know-how vývojové konstrukce a zkušebny. V roce 2002 zde bylo navázáno na předchozí vývoj nápravových ložisek s cílem zavedení jejich výroby v ZKL Brno, a. s. V současnosti jsou v Brně uvolněny do sériové výroby 3 typy nápravových válečkových ložisek.

Certifikát technické způsobilosti dodavatele ZKL Brno, a.s.

Součástí těchto ložisek, na které je nejlépe patrný technický vývoj ložisek, je jejich klec. V těchto ložiskách byly z počátku používány masivní mosazné klece vedené na válečcích s nýtovým spojem. Na základě zkušeností z provozu, kdy docházelo vlivem provozního namáhání k uvolňování nýtového spojení, byly ocelové nýty zesíleny a následně se začalo používat beznýtové provedení, kdy vlastní nýtový spoj je vytvořen z části pokračující z přepážky klece. Na této konstrukční variantě byla založena konstrukce prvních dvou typů nápravových ložisek z produkce ZKL Brno. Další vývoj byl zaměřen v souladu s trendy dalších světových výrobců těchto ložisek na použití klecí z polyamidu.

Již v 80. letech minulého století byla vcelku úspěšně zvládnuta vývojová fáze zavedení nových klecí z polyamidu plněného skelnými vlákny. Vstřikování plastu pro klece ložisek se ale z počátku potýkalo s technologickými problémy, které měly vliv na homogenitu zástřiku. Proto tehdejší ministerstvo dopravy zamítlo nabízené řešení a do současnosti se v České republice obtížně nové typy ložisek prosazují.

Vývoj konstrukce klecí, forem pro jejich vstřikování i technologie vstřikování pokračoval dál. V současné době je v celém světě již značně rozšířen sortiment všech druhů ložisek vybavených klecemi z plastů. To platí i pro nápravová ložiska. Proto jsme se i v ZKL znovu začali zabývat použitím těchto klecí pro ložiska uložená náprav vagónů. Výsledky vývoje ložiska PLC 410-15/16-2, který byl nastartován řadou konzultací a rozhovorů v rámci veletrhu Czech Raildays v roce 2006, prezentují nyní v následujícím příspěvku. Dosaženými výsledky vývoj v ZKL nekončí, ale pokračuje dalšími typy ložisek.

Zkoušky

Proces zkoušení a schvalování ložisek s klecí z polymerních materiálů byl projednán na společném jednání zástupců Odboru kolejových vozidel GŘ ČD, VÚŽ a ZKL v červenci 2006 ve VÚŽ Praha. Výsledkem jednání bylo vypracování postupu zkoušení a schvalování nápravových ložisek s plastovou klecí, který byl vydán ve formě Technické zprávy SZL DZS – 030/2006.

Navržený postup byl zaslán k posouzení Odboru drážních vozidel Drážního úřadu Praha. Ve vyjádření Drážního úřadu ze dne 6.2.2007 nebyly k navrženému postupu připomínky.

Ložiska ZKL typu PLC 410-15-2 byla nejdříve zkoušena podle interní metodiky ZKL No. MP32/86 v rámci zkoušky základní dynamické únosnosti. Zkouška na zkušební stanici RAH 5-D

v ZKL-Výzkum a vývoj,a.s. byla ukončena bez poškození ložisek po dosažení délky zkoušky, která odpovídala ověření dynamické únosnosti ve výši 120% předepsané hodnoty. Výsledky zkoušky jsou dokumentovány zkušební protokolom ZT 15/2007/L/V.

Stěžejní zkouškou v rámci vývoje byla zkouška výkonnosti podle metodiky dané normou ČSN EN 12082 „Železniční aplikace – Nápravová ložiska – Zkouška výkonnosti“. Zkoušky byly realizovány ve VÚŽ Praha na nové zkušební stanici umístěné v DZS v Cerhonicích.

Ložiska PLC 410-15/16-2 ve zkoušce, která dle schváleného postupu zkoušení odpovídala provozu v délce 100 000 km, vyhověla. Výsledky zkoušky jsou uvedeny v Protokolu o zkoušce VÚŽ č. POZ 070/2007.

Celkový pohled na zkušební stav ve VÚŽ - DZS v Cerhonicích

Schvalování

Ložiska jsou vyrobena podle konstrukční dokumentace vydané v ZKL – Výzkum a vývoj, a. s. a podle technických podmínek TPF ZKL 11466-02 „Technické podmínky – Valivá ložiska pro železniční kolejová vozidla“, které jsou uzavřeny mezi výrobcem a dodavatelem ložisek ZKL se sídlem v Brně na straně jedné a odběratelem Odborem kolejových vozidel GŘ ČD, a. s., na straně druhé.

Nápravová ložiska ZKL, vyráběná s klecí z polyamidu, splňují požadavky ČSN EN 12080 „Železniční aplikace – Nápravová ložiska – Valivá ložiska“ a vyhlášku UIC 510-1 „Technické požadavky na pojezdové ústrojí vagónů“.

Shodu výrobku s technickou dokumentací TPF ZKL 11466-02 a ČSN EN 12080 potvrzuje certifikát VÚŽ Praha č. 001/2008.

Drážní úřad rozhodnutím pod č.j. 2-3559/08-DÚ ze dne 26.3.2008 schválil změnu pro dvojkolí osobních i nákladních vozů.

Na základě rozhodnutí DÚ zavádí ČD,a.s. Odbor kolejových vozidel změnu od schváleného typu pod číslem 8762 – „Alternativní použití valivých ložisek s polyamidovou klecí z materiálu PA66-GF25“ ze dne 10.4.2008.

DRAŽNÍ ÚŘAD, WILSONOVA 300/8, 121 06 PRAHA 2

Cj.doložka dokumentu: 58/2008
Cj. 2-3559/08-DÚ. V Praze 26.3.2008.

ROZHODNUTÍ
o schválení změny od schváleného typu.

Druh: Valivé nápravové ložisko dvojkoli železničních nákladních a osobních vozů.
Typ: PLC 410-15/16-2
Změna: Provedení s polyamidovou klecí z materiálu PA66-GF 25.

Obchodní společnost ZKL-Výzkum a vývoj, a.s., svou žádostí z 18.3.2008 zn. 58/2008, která byla u Drážního úřadu evidována pod č.j.2-3559/08-DÚ dne 19.3.2008, požádala o schválení výše uvedené změny. Žádost je doložena souborem technické dokumentace změny a stanoviskem příslušné osoby VUZ,a.s. č.VUZ.001/2008 z 2.2.2008 k nápravovým ložiskům PLC 410-15-2 a PLC 410-16-2 na základě Protokolu o zkoušce VUZ zn. POZ.070/2007 a technických podmínek TPF ZKL 11 466-02.

Drážní úřad, jako drážní správní úřad podle § 54, odst. 1 zákona č.266/1994 Sb., o dráhách, ve znění pozdějších předpisů, zjistil, že technická dokumentace a její doklady k provedení výše popsané změny mu byly předloženy úplné a na nezbytné úrovni k jejímu řádnému posouzení dle § 50 a doložování dle § 52 zákona č. 506/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů, a proto ve smyslu § 67 téhož zákona vydává toto

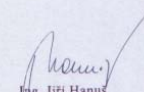
rozhodnutí o schválení shora popsané změny od schváleného typu,

ve smyslu ust. § 43, odst. 5 zákona č. 266/1994 Sb., o dráhách, ve znění pozdějších předpisů, za podmínky, že bude provedena v souladu s technickou dokumentací ověřenou Drážním úřadem při schvalování této změny typu.

Účastník řízení:
ZKL-Výzkum a vývoj,a.s.Brno.

Odvědňování: Nezářní dle § 68, odst. (4) zák.č.500/2004 Sb.(správní řád).

Poučení: Proti tomuto rozhodnutí může účastník řízení podat podle § 81 odst. 1 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů, odvolání, ve lhůtě 15 dnů ode dne jeho oznámení k Ministerstvu dopravy podmíněným u Drážního úřadu. Odvolání se podává v počtu dvou stvrzených. Podané odvolání nemá v souladu s § 85 odst.1 správního řádu odkladný účinek. Odvolání jen proti rozhodnutí je nepřijatelné.

Ing. Jiří Hanuš
vedoucí odboru drážních vozidel

Rozdělník:
ZKL-Výzkum a vývoj, a.s.
Jedovnická 8,
628 00 Brno

Rozhodnutí DÚ

Výzkumný Ústav Železniční, a.s.
Certifikační orgán pro certifikaci výrobků

se sídlem: Novodvorská 1698, 14200 Praha 4 - Braník, Česká republika

vydává

CERTIFIKÁT
Číslo: 001/2008
pro výrobek

Nápravové ložisko pro železniční kolejová vozidla
typ PLC 410-15/16-2

kód standardní klasifikace výrobce: 35.20.40
výrobce
ZKL Brno, a.s.
se sídlem Trnkova 111, 632 00 Brno, Česká republika
IČ: 25507851

Na základě výsledků hodnocení výrobku uvedeného ve zprávě o zjištěných ZZCC08001 ze dne 27.2.2008 se tímto certifikátem potvrzuje shoda výše uvedeného výrobku s níže uvedenými technickými požadavky:

TPF ZKL 11466
ČSN EN 12088

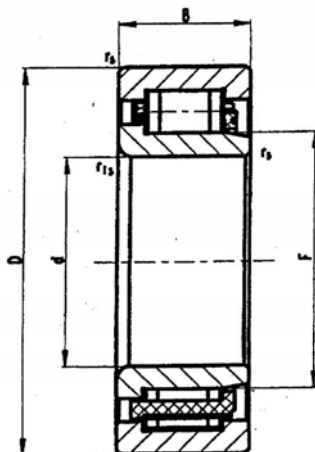
Platnost pro: opakovaně vyráběné výrobky za smluvně dohodnutých podmínek
Platnost do: 28.2.2013
V Praze dne 28.2.2008

Ing. Ladislav Dušek
vedoucí certifikačního orgánu

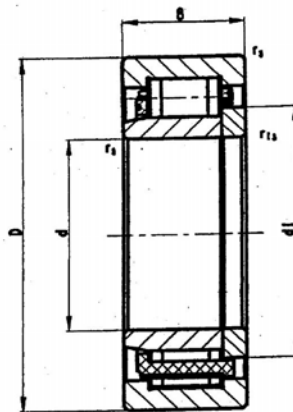
Certifikát VÚZ

Technické parametry ložisek

PLC 410 – 15 - 2

d...Vnitřní průměr ložiska (mm).....	130 _{-0,025}
D...Vnější průměr ložiska (mm).....	240 _{-0,030}
B ...Šířka ložiska (mm).....	80 _{-0,050}
r _s ...Zaoblení kroužků (mm).....	3 ⁺⁵
r _{1s} ...Zaoblení vnitřního kroužku (mm).....	7,5 ⁺⁵
F ...Průměr oběžné dráhy vnitřního kroužku.....	159 _{-0,013} _{-0,016}
Vnitřní průměr klece (mm).....	163 ^{+0,5}
Vnější průměr klece (mm).....	196,3 _{-0,5}
Šířka klece (mm).....	63 _{-0,5}
Materiál kroužků (ČSN EN ISO 683-17).....	100CrMo7, 100CrMnSi6-4
Materiál valivých těles (ČSN 41 4209).....	100Cr6,100CrMnSi6-4
Materiál klece (polyamid).....	PA66÷25%S.V.
Počet valivých těles (ks).....	17
Průměr valivého tělesa (mm).....	26 ^{+0,0105} _{-0,0165}
Délka válečku (mm).....	48 _{-0,02}
Radiální vůle (mm).....	0,135 - 0,180
Dynamická únosnost (kN).....	517
Statická únosnost (kN).....	752
Hmotnost (kg).....	15,190
Druh maziva.....	Mogul LV2EPS, LV2EP Shell Alvania EP2

d...Vnitřní průměr ložiska (mm).....	130 _{-0,025}
D...Vnější průměr ložiska (mm).....	240 _{-0,030}
d ₁ .. Vnější průměr příložného kroužku (mm)	170,8 _{-0,4}
B ...Šířka ložiska (mm).....	80 _{-0,050}
r _s ...Zaoblení kroužků (mm).....	3 ⁺⁵
r _{1s} ..Zaoblení vnitřního kroužku (mm).....	3 ^{+2,2}
Vnitřní průměr klece (mm).....	163 ^{+0,5}
Vnější průměr klece (mm).....	196,3 _{-0,5}
Šířka klece (mm).....	63 _{-0,5}
Materiál kroužků (ČSN EN ISO 683-17).....	100CrMo7, 100CrMnSi6-4
Materiál valivých těles (ČSN 41 4209).....	100Cr6, 100CrMnSi6-4
Materiál klece (polyamid).....	PA66÷25%S.V.
Počet valivých těles (ks).....	17
Průměr valivého tělesa (mm).....	26 ^{+0,0105} _{-0,0165}
Délka válečku (mm).....	48 _{-0,02}
Radiální vůle (mm).....	0,135 - 0,180
Dynamická únosnost (kN).....	517
Statická únosnost (kN).....	752
Hmotnost (kg).....	15,238
Druh maziva.....	Mogul LV2EPS, LV2EP Shell Alvania EP2

Provozní požadavky na ložiska

Ložiska nevyžadují během provozu žádnou mimořádnou údržbu.

Jsou určena pro provozní podmínky:

Maximální rychlost 160 km/h s maximálním zatížením dvojkolí 150 kN

Maximální rychlost 120 km/h s maximálním zatížením dvojkolí 225 kN

Doporučené množství maziva pro mazání ložisek ZKL typu PLC 410-15/16-2 v ložiskových skříních (59V, 74V, 80V, 86V atd.) při použití maziva LV 2 EP a LV 2 EPS je 0,6 kg pro mazání strojním způsobem a 0,6 až 0,7 kg pro mazání ruční.

Ložiska jsou konstruována tak, aby byla schopna přenášet veškeré axiální síly vznikající v železničním provozu, aniž by snižovala bezpečnost provozu nebo ovlivňovala trvanlivost ložiska do vzniku únavového poškození.

Vlastnosti klecí

Plastové klece jsou vyvinuty ve spolupráci s firmou SLB Brno, s.r.o. tak, aby odpovídaly požadavkům evropské normy EN 12080, Příloha D.

Materiál klece: PA 66 GF25 (Polyamid 66 zesílený 25% skelných vláken).

Klece jsou ve srovnání s masivními mosaznými výrazně lehčí, což snižuje dynamické nepříznivé stavy v ložiskách.

Kluzná dvojice ocel x polyamid má lepší kluzné vlastnosti ve srovnání ocel x mosaz. Z toho důvodu ložiska vykazují podstatně nižší energetické ztráty.

Polyamid navíc lépe tlumí vibrace a hluk.

Konstrukce klece je díky technologickým možnostem optimalizována pro lepší přístup maziva k valivým tělesům.

Polyamid má samomazací schopnost. V případě poruchy mazání nedochází k tak náhlému zablokování dvojkolí jako u ložiska s mosaznou klecí.

Reference

Nápravová ložiska s klecemi z polymerních materiálů jsou využívána ve všech oblastech výroby a provozu kolejových vozidel. Z firemních materiálů (katalogy, prospekty, exponáty na veletrzích drážní techniky) je zřejmé, že jsou tato ložiska používána ve větším rozsahu, než ložiska s masivní mosaznou klecí. To se týká nejen Evropy, ale také Ameriky a Asie. To vytváří předpoklad i pro úspěšné rozšíření nových ložisek ZKL.

Literatura: Evolution, Magazin SKF č. 2 – 2006

Katalogy firem SKF Railway axleboxes

FAG Rolling Bearings for Rail Vehicles

HTC-Kinex, Valivá ložiska pro kolejová vozidla

NTN, Railway Bearings